

ГЛОСАРІЙ

Абстрагування – це уявне відвернення від неістотних, другорядних ознак предметів і явищ, зв'язків і відношень між ними та виділення декількох досліджуваних сторін.

Актуальність теми дослідження визначається необхідністю і своєчасністю розв'язання наявної проблеми, впливом отриманого розв'язку на розвиток педагогічної науки і практики. Обґрунтовуючи актуальність дослідження, дослідник розкриває: сутність проблеми; соціальний запит на подолання існуючих суперечностей; запити практики; запити науки; розробленість проблеми; ідею дослідження; стратегію дослідження; тактику дослідження.

Аналіз – метод пізнання, який дозволяє розкласти предмети дослідження на складові частини (звичайні елементи об'єкта або його властивості і відношення).

Анкета – методичний засіб для отримання первинної соціологічної і соціально-педагогічної інформації на основі вербальної комунікації.

Анкетування – проведення опитування у письмовій формі за допомогою попередньо підготовлених бланків.

Вимірювання – це пізнавальна процедура, пов'язана з визначенням числового значення деякої величини за допомогою одиниці вимірювання.

Вибірка – частина елементів генеральної сукупності, відібрана за допомогою спеціальних методів.

Вчений – фізична особа, яка має повну вищу освіту та проводить фундаментальні та (або) прикладні наукові дослідження і отримує наукові та (або) науково-технічні результати.

Генеральна сукупність – сукупність об'єктів, об'єднаних загальною характеристикою.

Гіпотеза дослідження - наукове передбачення, в якому на основі сукупності фактів висувається припущення щодо констатації наявності зв'язку між явищами природи чи суспільного життя або їх пояснення.

Дедукція – доведення або виведення твердження (висновку) з одного або кількох інших тверджень (засновків) на основі законів логіки, що мають достовірний характер.

Документ – спеціально створений людиною предмет, призначений для передачі чи збереження інформації.

Експеримент – це метод вивчення об'єкта, коли дослідник активно і цілеспрямовано впливає на нього шляхом створення штучних умов чи застосування звичайних умов, необхідних для виявлення відповідних властивостей.

Експеримент активний – експеримент, який пов'язаний з вибором спеціальних вхідних факторів і контролем за тим, що відбувається з об'єктом дослідження під впливом цих факторів.

Експеримент багатфакторний – експеримент, спрямований на вивчення всіх виділених для дослідження факторів одночасно у їхній взаємодії.

Експеримент лабораторний – експеримент, який проводять у лабораторних умовах із застосуванням приладів, спеціальних моделюючих пристроїв, інших штучних умов.

Експеримент констатувальний – експеримент, під час якого констатується наявність певних зв'язків між впливом на об'єкт дослідження і досягнутим результатом, встановлюється наявність певних фактів.

Експеримент контрольний – контроль за результатами зовнішнього впливу на об'єкт дослідження з урахуванням його стану, характеру впливу і ефекту, що очікується.

Експеримент мислительний – одна з форм розумової діяльності суб'єкта пізнання, у процесі якої відтворюється в уяві структура реального експерименту.

Експеримент однофакторний – виділення потрібних для дослідження факторів і вивчення кожного з них окремо.

Експеримент пасивний – вивчення тільки обраних показників (параметрів, змінних) на основі спостереження за об'єктом без штучного втручання в його функціонування.

Експеримент перетворювальний (формувальний) – активна зміна структури і функцій об'єкта дослідження відповідно до висунутої гіпотези, формування нових зв'язків і відношень між компонентами об'єкта або між досліджуваним об'єктом та іншими об'єктами.

Експеримент природний – проведення дослідів у звичних для досліджуваного об'єкта умовах існування.

Експеримент простий – експеримент, який застосовується для вивчення нескладних за структурою об'єктів, що мають невелику кількість взаємопов'язаних і взаємодіючих елементів, кожний з яких виконує найпростішу функцію.

Експеримент складний – експеримент, який вивчає явища чи об'єкти із складною структурою і великою кількістю взаємопов'язаних і взаємодіючих елементів, кожний яких виконує складні функції.

Експериментальний фактор (експериментальна змінна) – це умова або система умов, які планомірно вводяться і керуються експериментатором, і зумовлюють зміни у здійсненні реальних педагогічних процесів.

Екстраполяція – це розповсюдження яких-небудь закономірностей або тенденцій досліджуваного об'єкта, які спостерігаються на певному часовому інтервалі, на інший часовий інтервал.

Емпіричне дослідження – таке дослідження, в якому використовують лише емпіричні методи (напр. анкетування, спостереження та ін.) На практиці, як правило, дослідник використовує як теоретичні, так і емпіричні методи дослідження. Таке дослідження прийнято називати теоретико-емпіричним.

Ідеалізація – розумова дія, пов'язана з утворенням понять про об'єкти, яких немає в дійсності і не можна відтворити в досліді.

Ізолювання – виділення властивостей і відношень, нерозривно пов'язаних з предметами, і позначення їх певними назвами.

Індукція – це процес дослідного вивчення явищ, під час якого здійснюється перехід від окремих фактів до загальних положень.

Інтерв'ю – метод одержання інформації у процесі усного безпосереднього спілкування.

Інтерв'ю вільне (нестандартизоване) – бесіда, під час якої дослідник має можливість самостійно змінювати спрямованість, послідовність, структуру питань з метою підвищення ефективності самої процедури.

Інтерв'ю формалізоване (стандартизоване) – проведення опитування за чітко розробленою схемою, що є однаковою для всіх респондентів.

Кількісні дослідження – це такі дослідження, у яких дослідники мають справу з величинами, що характеризують педагогічні явища і об'єкти. Кількісні значення зазначених величин отримують в процесі вимірювання.

Композиція (лат. *compositio* — складання, створення) наукової роботи – послідовність розташування її частин: основного тексту (глав і параграфів), довідково-супроводжувального апарату.

Конструктивізація - нехтування невизначеністю меж реальних об'єктів.

Контент-аналіз (кількісна семантика) – кількісний аналіз даних документів в педагогічних дослідженнях.

Концепція дослідження - визначення його мети, шляхів і засобів її досягнення. Концепція дослідження - це його логіка, стратегії наукового пошуку.

Масовий педагогічний досвід – це типовий досвід роботи установ народної освіти, який характеризує досягнутий рівень практики навчання, виховання і реалізації в ній досягнень педагогічної науки.

Методика експерименту – це сукупність мислительних і реальних операцій, розташованих у певній послідовності, відповідно до якої досягається мета дослідження.

Методологічна засада педагогіки – наукове підґрунтя пояснення основних педагогічних явищ і розкриття їх закономірностей. Методологічну основу утворюють: філософська методологія, опора на загальнонаукові принципи, конкретна наукова методологія, дисциплінарна методологія, методологія міждисциплінарних досліджень.

Методологічна основа дослідження - це обґрунтування вибору тієї чи іншої методики з набором відповідних методів та технік дослідження.

Методологія науки – вчення про принципи, форми і методи наукового пізнання.

Моделювання – непрямий, опосередкований метод наукового дослідження об'єктів пізнання (безпосереднє вивчення яких неможливе, ускладнене чи недоцільне), який ґрунтується на застосування моделі як засобу дослідження.

Наука – соціально-значима сфера людської діяльності, функцією якої є вироблення й використання теоретично систематизованих об'єктивних знань про дійсність. Дане поняття включає в себе як діяльність по здобуванню

нового знання, так і результат цієї діяльності – суму набутих на даний момент наукових знань.

Наукова діяльність – інтелектуальна творча діяльність, спрямована на одержання і використання нових знань.

Наукова робота – дослідження з метою одержання наукового результату.

Наукова стаття – вид публікації, в якій подаються проміжні або кінцеві результати, висвітлюються конкретні питання за темою дослідження, фіксується науковий пріоритет автора.

Наукова школа являє собою неформальну творчу співдружність у межах наукового напрямку висококваліфікованих дослідників, об'єднаних спільністю підходів до розв'язання проблем, ідей і методів їх реалізації, стилю дослідної роботи.

Наукове дослідження – особлива форма процесу пізнання, систематичне та цілеспрямоване вивчення об'єктів, в якому використовують засоби і методи науки і яке завершується формулюванням знання про досліджуваний об'єкт.

Наукове спостереження – система фіксації і реєстрації об'єктивних властивостей і зразків об'єкта, що вивчається і знаходиться у природних умовах або в умовах наукового експерименту.

Наукові революції - радикальні якісні зрушення в розвитку науки.

Науковий працівник – вчений, який за основним місцем роботи та відповідно до трудового договору (контракту) професійно займається науковою діяльністю та має відповідну кваліфікацію незалежно від наявності наукового ступеня або вченого звання, підтверджену результатами атестації.

Науковий результат – нове знання, одержане в процесі фундаментальних або прикладних наукових досліджень та зафіксоване на носіях наукової інформації у формі звіту, наукової праці, наукової доповіді, наукового повідомлення про науково-дослідну роботу, монографічного дослідження, наукового відкриття тощо.

Науково-дослідна установа – юридична особа незалежно від форми власності, що створена в установленому законом порядку, для якої наукова або науково-технічна діяльність є основною і становить 70 відсотків загального річного обсягу виконаних робіт.

Науково-педагогічна діяльність – педагогічна діяльність у вищих навчальних закладах та закладах післядипломної освіти III – IV рівнів акредитації, пов'язана з науковою та (або) науково-технічною діяльністю.

Науково-педагогічний працівник – вчений, який за основним місцем роботи займається професійно педагогічною та науковою діяльністю у вищих навчальних закладах та закладах післядипломної освіти III – IV рівнів акредитації.

Об'єкт пізнання - це частина об'єктивної реальності, яка на даному етапі стає предметом практичної і теоретичної діяльності людини.

Об'єкт дослідження - це те, на що спрямовується процес пізнання. Об'єктом дослідження має виступати те, що досліджується.

Опитування – метод збору первинної вербальної інформації, заснований на безпосередній (інтерв'ю) або опосередкованій (анкета) соціально-психологічній взаємодії між дослідником і опитуваним (респондентом).

Ототожнення – утворення понять шляхом об'єднання предметів, пов'язаних відношеннями рівності, в особливий клас.

Педагогічний досвід – це практика навчання, виховання і освіти, тобто організований цілеспрямований педагогічний процес і його результати.

Педагогічний експеримент – науково поставлений дослід у галузі навчальної чи виховної роботи, спостереження досліджуваного педагогічного явища в спеціально створених і контрольованих дослідником умовах.

Спеціальне внесення в педагогічний процес принципово важливих змін відповідно до завдання дослідження й гіпотези; організація процесу, яка б давала можливість бачити зв'язки між досліджуваними явищами без порушень його цілісності; глибокий якісний аналіз і якомога точніше кількісне вимірювання як внесених у педагогічний процес змін, так і результатів усього процесу.

Передовий педагогічний досвід – 1) у широкому значенні – висока майстерність педагога, тобто таку практика, яка дає високий стійкий педагогічний результат; 2) у вузькому значенні – така практика, яка містить у собі елементи творчого пошуку, новизни, оригінальності, що називається новаторством.

Пізнання – процес цілеспрямованого активного відображення об'єктивного світу у свідомості людей. З філософської точки зору, пізнання є діалектичним процесом взаємодії суб'єкта і об'єкта пізнання.

Порівняння – це процес зіставлення предметів або явищ дійсності з метою встановлення схожості чи відмінності між ними, а також знаходження спільного, властивого об'єктам дослідження.

Предмет дослідження – найбільш значущі з практичної і теоретичної точки зору властивості, особливості об'єкта, які підлягають безпосередньому вивченню.

Предмет пізнання – це структурні елементи чи відношення між ними, а також властивості об'єкта, що досліджуються з певною метою в даних умовах. Решта сторін чи особливостей залишаються наче поза полем зору дослідника. Предмет дослідження - поняття вужче, ніж об'єкт; він є частиною об'єкта.

Прикладні знання відображають окремі аспекти об'єкта пізнання, що не є визначальними для пізнання його в цілому. Прикладні знання зобов'язані своїм існуванням вирішенню тієї чи іншої практичної проблеми.

Прикладні наукові дослідження – наукова і науково-технічна діяльність, спрямована на одержання і використання знань для практичних цілей.

Програма дослідження — це виклад його теоретико-методологічних засад у відповідності з основною метою роботи і гіпотезою дослідження, із зазначенням правил процедури, а також логічної послідовності операцій для їх перевірки.

Репрезентативність – властивість відображати характеристики генеральної сукупності. Репрезентативність треба розуміти як співпадання за величиною числових значень параметрів, що характеризують популяцію і вибірку.

Реферат (від лат. *refere* – доповідати, повідомляти) – доповідь на певну тему, що передбачає огляд відповідних літературних та інших джерел; виклад змісту наукової роботи, книжки статті.

Синтез – метод пізнання, який дає можливість об'єднувати окремі частини чи сторони об'єкта в єдине ціле.

Соціометрія – метод вивчення і вимірювання міжособистісних відносин в колективі.

Тези (від. лат. *tizzies* – положення, твердження) – це коротко, точно, послідовно сформульовані ідеї, думки, положення наукової доповіді, повідомлення, статті або іншої наукової праці.

Теоретичне дослідження – таке дослідження, в якому використовують тільки теоретичні методи (напр. аналіз, узагальнення, порівняння та ін.).

Тестування – це стандартизоване вимірювання індивідуальних відмінностей, властивостей, явищ.

Узагальнення – логічний процес переходу від одиничного до загального чи від менш загального до більш загального знання, продукт розумової діяльності, форма відображення загальних ознак і якостей явищ дійсності.

Факт – це своєрідне резюме емпіричних даних, одержаних в експерименті.

Формалізація — метод пізнання об'єктів шляхом відображення їхньої структури у знаковій формі за допомогою штучних мов (наприклад, мовою математики, фізики, хімії, програмування тощо).

Фундаментальні наукові дослідження – науково теоретична та (або) експериментальна діяльність, спрямована на одержання нових знань про закономірності розвитку природи, суспільства, людини, їх взаємозв'язку.

Фундаментальні знання відображають головне, істотне, що лежить в основі наших знань про той чи інший об'єкт пізнання. З іншого боку, фундаментальними називають знання, що одержують в результаті розв'язання наукової проблеми, не пов'язаної з задоволенням певної практичної потреби.

Якісні дослідження – це такі дослідження, у яких дослідники мають справу з властивостями об'єктів дослідження. Як правило, у такого типу дослідженнях, дослідник шукає зв'язок між обмеженою кількістю характеристик, абстрагуючись від інших (за умови, що вплив усіх інших незначний, або нейтралізований). При цьому треба вибирати такі сукупності характеристик, зв'язок між якими помітний для експериментатора, тобто зміна однієї величини експериментальне чуттєво позначається на іншій.